

personality in the course of its socialization, allowed to come to the assertion that regional educational complex can be considered as a major educational Institute of social education of students in the region. Social character of functioning of the complex is determined its objective possibility and the need to be open, multicultural school, Central regional educational space with social upbringing, an open system of socio-pedagogical work, the regional centre of social education "problem" children.

Key words: regional educational complex, multicultural education, social education, students.

Стаття надійшла до редакції 19.12.2014 р.

Прийнято до друку 30.01.2015 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Гавриш Н. В.

УДК 37.013.42.015.31-051:36

Н. П. Краснова

СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У РОБОТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Сучасні умови розвитку соціальної педагогіки зумовлюють необхідність пошуку нових підходів до визначення сутності соціально-педагогічних технологій та їх класифікації. Систематизація різноманітних підходів до розуміння сутності технології взагалі, а також соціально-педагогічної технології зокрема.

Класифікація (від лат. classis – розряд, клас + facio – роблю) – система супідрядних понять (класів, об'єктів) певної галузі знання або діяльності людини, що використовується як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями або класами об'єктів.

Роль класифікації в пізнанні надзвичайно велика, адже вона дає змогу систематизувати досліджувані об'єкти за певними ознаками з урахуванням якісних характеристик кожного з них. Відомо безліч соціально-педагогічних технологій, проте їхня класифікація поки не розроблена. Водночас вона необхідна з багатьох причин, оскільки класифікація дає змогу впорядкувати соціально-педагогічні технології за певними критеріями, що спрощує їх вибір і практичне використання; показує характеристику, категорії об'єктів і умови практичного застосування соціально-педагогічних технологій; сприяє створенню банку соціально-педагогічних технологій з урахуванням їхніх специфічних особливостей.

Формування такого банку даних дуже актуальні. Він має об'єднувати і систематизувати сформовані і перевірені на практиці соціально-педагогічні технології, що дасть можливість спеціалісту оперативно

вибрати найоптимальніший варіант технології для практичного застосування і, за необхідності, внести в неї певні корективи, а також запропонувати нову технологію розв'язання проблеми.

Якісна організація виховного процесу в умовах реального соціуму є дуже актуальною, про що свідчить велика кількість досліджень даної проблеми (І. Власюк, В. Гуров, Л. Завадська, А. Капська, І. Крупіна та ін.). Зокрема, ідеї організації та створення соціально-педагогічних технологій розглядали М. Галагузова, А. Іванов, Л. Мардахаєв та ін.); положення психолого-педагогічного підходу у осмисленні ролі спілкування та взаємодії суб'єктів виховання вивчали А. Белкін, А. Добрович, І. Кон та ін.; дослідження, присвячені проблемам соціалізації особистості можна знайти у працях Б. Анан'єва, А. Мудрика, Н. Шевандріна та ін.; системно-діяльнісний підхід у сучасному виховному просторі досліджували П. Анохін, В. Беспалько, Н. Кузьміна та ін.

Однак, недостатня теоретична розробленість соціально-виховних технологій як необхідної умови безперервного виховання особистості обумовило вибір теми нашої статті, мета якої – розкрити сутність соціально-виховних технологій у роботі соціального педагога.

Підставами класифікації є ті якісні характеристики, що дають змогу систематизувати технології розв'язання основних проблем об'єкта з урахуванням цілей технологій і особливостей їх практичного застосування. Найсуттєвішими підставами для класифікації соціально-педагогічних технологій: є тип соціально-педагогічної технології, призначення соціально-педагогічної технології, суб'єкт застосування, об'єкт застосування, місце застосування, засіб реалізації. Відповідно до цих підстав визначаються критерії, за якими здійснюється систематизація і класифікація соціально-педагогічних технологій.

Критерій (від грец. *kriterion* – засіб для судження) – ознака, на підставі якої відбувається оцінювання, визначення або класифікація чого-небудь; мірило оцінювання. За однією підставою може бути виділено декілька критеріїв. Вони дають змогу більше індивідуалізувати технології.

Можна визначити загальні для кожної підстави критерії, що дозволять розробити загальну класифікацію соціально-педагогічних технологій.

Тип технології – спрямований на виявлення типу соціально-педагогічної технології, який визначається її характером, що в свою чергу дає можливість розрізнити загальні (орієнтовані на загальний цикл соціально-педагогічної роботи з клієнтом по виявленню його соціально-педагогічної проблеми та її вирішення) і часткові технології (спрямовані на розв'язання певної часткової мети, завдання).

Призначення технології – це виокремлення соціально-педагогічної технології залежно від основної мети діяльності соціального педагога стосовно конкретного об'єкта. Відповідно до цього технології мають: цільове призначення (технології розвитку, виховання, педагогічної корекції, педагогічної реабілітації, виправлення (перевиховання), інформаційно-

пропагандистської діяльності, профорієнтаційної роботи, діяльності на дозвіллі та ін.) та комплексне призначення (технології, що припускають досягнення одночасно декількох цілей).

Суб'єкт застосування дає змогу виокремити соціально-педагогічну технологію залежно від індивідуальних можливостей спеціаліста, тобто соціальний педагог може обрати найбільш прийнятну для нього в конкретній ситуації технологію, у процесі реалізації якої він зможе отримати найбільш ефективної результативності. До них можна віднести: рівень професіоналізму (початковий; такий, що має досвід роботи; висококваліфікований спеціаліст), спеціалізація соціального педагога (за напрямом діяльності, за роботою з певною віковою групою тощо).

Об'єкт застосування дозволяє відокремити соціально-педагогічну технологію залежно від характеристики об'єкта діяльності: соціальний (учень, студент, військовослужбовець, член сім'ї, батько тощо); віковий (дитина, підліток, юнак та ін.); *особистісний* (характер соціального відхилення, психологічний або емоційний стан, динамічність особистості, компенсаційні можливості та ін.); *кількісний* (окрема особистість, група, колектив; інші критерії).

Місце застосування дає змогу класифікувати соціально-педагогічні технології залежно від того, в яких умовах найбільш доцільне, оптимальне їхнє застосування.

Умови застосування розрізняють як місце застосування (освітню установу, спеціалізований центр, місце проживання тощо).

Засіб реалізації спрямований на виокремлення соціально-педагогічних технологій залежно від засобу досягнення мети тобто використовувані основні методи, засоби практичного застосування, а саме: гра, діяльність, психодрама, консультація, авторські методики [2].

Викладені підстави і критерії класифікації дають змогу визначити основні соціально-педагогічні технології, що поділяються на два типи – технології загальні і технології часткові.

Соціально-педагогічні технології загального типу (загальні соціально-педагогічні технології) – це технології, що охоплюють повний цикл соціально-педагогічної роботи з клієнтом, групою. Ці технології можуть мати як спрямоване цільове, так і комплексне призначення. Формування комплексних технологій загального типу зумовлено тим, що досить часто соціальним педагогам доводиться вирішувати комплекс завдань, які виникли з різних причин і, насамперед, внаслідок відхилень у розвитку і вихованні людини. У цьому випадку і виникає потреба в комплексній соціально-педагогічній допомозі.

Кожна з технологій має свій зміст і потребує врахування особливостей її реалізації.

За суб'єктним застосуванням такі технології орієнтуються на спеціально підготовленого спеціаліста, найчастіше – на групу спеціалістів і на його (їх) спеціалізацію і професійну підготовку.

Кожна технологія загального типу орієнтована також на певну категорію об'єкта застосування з урахуванням його соціально-педагогічних проблем і індивідуальних можливостей їхнього вирішення. До таких технологій соціально-педагогічної роботи зараховують технології: *соціально орієнтовані* – технології, призначені для соціально-педагогічної роботи з різноманітними соціальними групами людей (школярами, студентами, військовослужбовцями, сім'ями та ін.); *вікові* – технології, що найбільш доцільні в соціально-педагогічній діяльності з людьми певного віку (дітьми, підлітками, молоддю); *групові* – технології, призначені для використання роботи в групах; *індивідуально орієнтовані* – технології індивідуального розвитку, виховання дитини з певної патологією, певного віку (надомне виховання дитини, індивідуально-корекційний, корекційно-компенсаторний розвиток і виховання дітей з відхиленнями в розвитку тощо). За місцем реалізації загальні технології часто передбачають певні умови, що забезпечують розв'язання конкретних функціональних завдань, а тому вони можуть застосовуватися тільки в спеціально підготовлених центрах, аудиторіях, лабораторіях тощо. Деякі з них орієнтовані на використання можливостей певних умов (спеціального центру, медичної установи, освітньої установи, місця проживання й тощо). Кожна технологія, як правило, передбачає оптимальні умови, за яких вона найбільш ефективна [1].

За засобом реалізації технології загального типу, залежно від завдань, які вирішуються, поділяються за провідним методом, засобом, що визначають особливість діяльності для досягнення прогнозованої мети. З цього погляду можуть можна виокремити наступні: соціально-педагогічні технології, які ґрунтуються на провідному методі практичної діяльності (грі, театралізованій діяльності, тренінгах, туристичних походах тощо), ті, що побудовані на певній послідовності, взаємозв'язку групи методів, які вони визначаються проблемами об'єкта, досвідом діяльності установи і її можливостями; авторські методики – спеціальні методики, розроблені конкретним спеціалістом, а також ті, які були дуже ефективними на практиці (виховання в колективі А. Макаренка, комунарська методика І. Іванова, методика корекції бродяжництва П. Бельського; технологія саморозвитку М. Монтесорі; технологія вільної праці С. Френе тощо).

Соціально-педагогічні технології часткового типу – це технології, які виокремлюються зі структурних компонентів загальної технології або з часткових виглядів функціональної діяльності соціальних педагогів. До таких технологій належать: діагностичні, виховні, профілактичні, реабілітації та корекції, консультування, посередництва, дозвілля, прогнозування, зв'язку з громадськістю, експертизи та ін. [4].

Кожна з функціональних соціально-педагогічних технологій підлягає класифікації за такими ж підставами і критеріям, які

використовуються для загальних технологій. Розглянемо окремі види часткових технологій.

І. Діагностичні соціально-педагогічні технології призначені для виконання конкретної функції – постановки діагнозу. Вони застосовуються для оцінювання явища, рівня соціально-педагогічної занедбаності об'єкта, ступеня відхилення, соціально-педагогічних особливостей його розвитку тощо.

Такі технології поділяються залежно від завдань діагностики та від цільової спрямованості.

На рівні безпосередньої соціально-педагогічної роботи з клієнтом функції соціально-педагогічної діагностики декілька змінюються. Головною її метою стає визначення проблеми клієнта і знаходження правильних засобів для її вирішення. Забезпечення соціальної політики на місцевому, регіональному.

Особливістю соціально-педагогічної діагностики є обмежене використання кількісних співвідношень і математичних методів, оскільки ситуація клієнта завжди унікальна, неповторювана, тому найбільш поширені технології емпіричного спостереження, аналіз одиничних даних. Поки що не дуже розвинені інструментальні технології, що пояснюється лише недавнім виникненням соціально-педагогічних технологій (і діагностичних, зокрема) і тим, що соціальний педагог розглядає самого себе як інструмент вивчення і перетворення соціально-педагогічної ситуації.

Незалежно від вживаних методів будь-який технологічний процес в соціально-педагогічній діагностиці має схожу структуру, окремі елементи якої міняються залежно від конкретних умов. Початковим етапом його завжди є *поява соціально-педагогічної проблеми*. Сам індивід, що є центром уваги такої проблеми, може не усвідомлювати її наявності (дитина, підліток, батьки, вчитель тощо, що не розглядає свій стан як життєве утруднення або що не знає, що може звернутися по допомогу).

Якщо наявність важкої життєвої ситуації констатувати досить просто, то, як правило, зовсім не просто визначити її суть, причину і шляхи виходу з неї. Практика показує, що далеко не всі клієнти мають навички серйозного соціально-педагогічного аналізу, більшість з них привчені до пошуку простих, однозначних відповідей на важкі питання або віддають перевагу зручним формам ілюзій, самообману для пояснення своїх труднощів. Тому наступний етап діагностичного процесу – *збір і аналіз даних про ситуацію*. На цьому етапі соціальний педагог використовує два типи методів: історико-генетичний та структурно-функціональний.

Історико-генетичні методи покликані визначити час, витоки і причини зародження проблеми, прослідкувати ступінь її прояву на різних стадіях життя клієнта. Цілий ряд соціально-педагогічних патологій має спадкову природу або, принаймні, соціально успадковується. Якщо в

даний час не можна однозначно сказати, чи є зв'язок пияцтва і алкоголізму підлітка з пияцтвом його батьків або прародителів результатом природжених біологічних передумов, успадкованих від попередніх поколінь, або це вплив сімейного способу життя, те спадкоємство особових рис, які сприяють алкоголізму (інфантильність, конформність тощо), не підлягає сумніву. Успадковуються багато захворювань, зокрема психічні. Природжені передумови обумовлюють темперамент, багато рис вдачі, інтелектуальний статус.

Можливо, ще більш значуще питання соціальної спадковості. Мимоволі, можливо навіть не бажаючи того, діти сприймають мову і способи мислення свого етносу, моральні норми і типи емоційних реакцій свого суспільства, переваги і заботони своєї сім'ї. Підлітковий бунт і властиве дорослим людям звільнення від сприйнятих установок, раціональне відношення до них і самовиховання здатні провести в індивідуальні величезні зміни, зовні настільки значні, що люди недооцінюють значення тих психічних установок, які вони ввібрали в ранньому дитинстві в сім'ї і найближчому соціальному оточенні. Проте досвід показує, що кінець кінцем консервативні елементи свідомості запанують, і відношення до світу у людини, яка переходить в категорію літніх людей, на 80 % визначається тим, що було сприйняте ним в дитинстві.

Слід також пам'ятати, що навіть сама шокуюча поведінка родичів, предків, близьких, – це не привід для того, щоб ухвалювати вирок самому опитуваному: син або внук алкоголіка зовсім не приречений сам стати алкоголіком, а родич злочинця – людиною, що порушує закон. Кожен індивід може відповідати (юридично і морально) тільки за свою поведінку, і те лише в тому випадку, якщо він володіє достатнім інтелектом і самосвідомістю, щоб оцінити свою поведінку і управляти їм. *Структурно-функціональні методи діагностики* припускають отримання даних про поточний стан проблеми, про будову об'єкту і зв'язки, що сполучають різні його елементи, його функціональність або дисфункціональність, тобто про те, чи відповідає його діяльність своєму призначенню чи ні. Неправильно було б думати, що структурно-функціональні методи застосовуються переважно при аналізі групових клієнтів – сім'ї, класу, трудового або студентського колективу. Навіть проводячи соціально-педагогічну діагностику особи, необхідно вивчити її соціальну мережу, функціонування в соціальному оточенні, нарешті, внутрішній стан, структуру самої особи, гармонійність або дисгармонійність її внутрішніх елементів, узгодження або розузгодження соціальних ролей тощо [5].

З арсеналу засобів соціальний педагог використовує в першу чергу спостереження, яке дозволяє, по-перше, дізнатися оцінку ситуації клієнтом (клієнтами), познайомитися з його (їх) трактуванням наявної проблеми. У процесі спостереження фахівець сприймає як вербальну (словесну), так і невербальну інформацію (міміка і інтонація клієнта, його жести). Ці два потоки інформації, як правило, не співпадають,

оскільки вербальне спілкування – це самопрезентація клієнта, що підкоряється деяким соціальним правилам навіть в тому випадку, якщо клієнт не зацікавлений в свідомому обмані. Кожна людина при комунікативній взаємодії приховує риси своєї вдачі, які вона вважає своїми недоліками; кожен хоче виглядати найпривабливішим і проявляти свої кращі якості (проте в конкретних умовах привабливими для клієнта можуть вважатися саме його недоліки). Клієнт з великим артистизмом, видимою щирістю і переконливістю може створювати бажаний образ, щоб маніпулювати фахівцем, що надає йому допомогу.

Зібрані відомості піддаються аналізу: зіставлення ряду даних, їх сортування на важливих і малозначних, диференціація ознак.

Наприклад, такі явища, як депривація, ескапізм, розлади спілкування, можуть бути наслідком різних соціальних процесів, тому в ході аналізу даних всесторонньо розглядаються причини і наслідки. Як правило, зібрані дані рідко бувають несуперечливими і однозначно указують на одну соціально-педагогічну проблему. У кожному конкретному випадку є набір декількох типів проблем. Тому в ході найбільш важливого етапу – *постановки діагнозу* – соціальний педагог не просто робить висновок про суть і причини життєвого утруднення клієнта, а ранжирує наявні проблеми, виділяючи головну, від якої залежить рішення всіх інших або яка може бути вирішена на даному рівні можливостей або при даному рівні знань.

Соціально-педагогічний діагноз не може вважатися остаточним, поки фахівець працює з клієнтом. Можливо, в процесі їх взаємодії виявляться факти, які змусять якщо не переглянути, то скоректувати зроблений висновок. Вирішення будь-якої проблеми може актуалізувати інші проблеми, які були замасковані або відсунуті на задній план при вирішенні проблеми, яка спочатку здавалася найбільш актуальною. Тому соціально-педагогічна діагностика як контроль за станом ситуації клієнта і відстежування змін в ній здійснюється впродовж всієї діяльності по наданню допомоги даному клієнтові. Подібні методики використовуються і після закінчення процесу трансформації особи або розрешення ситуації клієнта.

Соціально-педагогічна діагностика відноситься до найбільш загальних комплексних соціальних технологій, що використовуються на всіх етапах соціально-педагогічної роботи.

II. Соціально-виховні технології.

У сучасному суспільствознавстві існує безліч філософських напрямів, шкіл, течій, які в тій чи іншій мірі знаходять відображення в технологічному процесі. Будь-яка соціальна технологія має філософський фундамент, особливо ті технології, в яких його формування входить в систему цілей (наприклад, релігійне виховання, гуманістичне виховання). Однак часто в рамках одних і тих же технологій можуть застосовуватися методи і засоби, абсолютно протилежні за ідеологією, багато позицій залежать від суб'єкта діяльності. Крім того, одна і та ж технологія може

бути гнучкою, яка пристосовується до тієї чи іншої філософської основи (наприклад, ігрові технології).

Виділимо кілька філософських напрямів, відображених в концепціях соціально-виховних технологій: матеріалізм та ідеалізм, діалектика і метафізика, сцієнтизм і природовідповідність, гуманізм і антигуманізм, релігійна філософія, антропософія, прагматизм, екзистенціалізм.

В українському банку соціально-виховної інформації у навчально-методичній літературі відображено насамперед діалектико-матеріалістичний філософський напрям: у світі немає нічого, крім рухомої матерії; матерія – об'єктивна реальність, дана нам у відчутті; діалектика – вчення про розвиток як єдність і боротьба протилежностей. Інша основа тлумачення і розуміння проблем соціального виховання в радянський період вважалася абсурдною.

Альтернативними діалектичного матеріалізму філософськими напрямами є ідеалізм і метафізика.

Ідеалізм виходить з первинності духовного, нематеріального і вторинності речового, фізичного світу. Об'єктивний ідеалізм приймає за першооснову сушого універсальний дух. Суб'єктивний ідеалізм представляє світ як продукт духовної творчості індивіда.

Метафізика, на протигагу діалектиці, розглядає речі і явища поза зв'язку один з одним як щось закінчене і незмінне, це філософське вчення про надчуттєві принципи буття.

У світовій педагогічній науці і практиці існує ще ряд альтернативних підходів до проблем світобудови, на основі яких ефективно вирішуються завдання всебічного (морального, духовного, інтелектуального, естетичного, фізичного) розвитку дітей та молоді.

Гуманізм являє собою систему поглядів, що визнає цінність людини як особистості, його право на свободу, щастя, розвиток і прояв всіх здібностей. Це система, яка вважає благо людини критерієм оцінки соціальних явищ, а принципи рівності, справедливості, людяності – бажаною нормою відносин у суспільстві.

До філософії гуманізму примикають такі течії, як неомарксизм, неопозитивізм, позитивний екзистенціалізм і педагогічні напрями педології, вільного виховання, педагогіки співробітництва, природовідповідності. Ідеї гуманізму лежать і в основі всіх релігійних систем.

Релігійна філософія є змістовним фундаментом шкіл релігійного спрямування. Релігійна парадигма (її гуманістичний зміст) має глибокі корені в народній педагогіці, досить правильно формує у молоді уявлення про добро і зло, моральну поведінку.

Антропософія – релігійно-містичні вчення, засноване Р. Штейнером. У центрі антропософської системи – людина, людська сутність (відчуває на шляху до Бога ряд перевтілень). Завдання антропософії – розвиток духовних сил, прихованих в людині, очищення та зміцнення духовності людини.

Філософська концепція екзистенціалізму виходить з того, що людина сама є своєю єдиною метою, «людина є те, що вона сама з себе робить». Представники класичного екзистенціалізму зводили суть екзистенції, її моральний аспект до почуттів і настроїв, які мають негативний характер (страх, вина, відчай, ворожість до соціуму). Неоекзистенціалісти активно використовують деякі гуманістичні ідеї, наділяючи екзистенцію такими чеснотами, як почуття піднесеності, довіра, надія і віра в краще майбутнє. Завдяки цим добродіям, вважають вони, моральний вибір людини стає свідомим і ясним, будучи важливою умовою його активного ставлення до світу [4].

Концепція прагматизму (до якої приєднуються і філософські течії неопозитивізму, неофрейдизму) виходить з того, що інтелектуальні та моральні якості особистості закладені в її унікальній природі та їх прояв пов'язано насамперед з індивідуальним досвідом людини. Задачу освіти та виховання представники прагматизму бачать лише в кількісному зростанні даних їй від природи здібностей, якостей і її індивідуального досвіду як головної умови самореалізації.

Ставлячи досягнення індивідуального успіху головною метою життя людини, прихильники прагматичної концепції виховання обмежують успіх лише індивідуальними рамками життя людини, звільняючи її від необхідності ставити перед собою високі цілі, прагнути до суспільного ідеалу. Сучасна неопрагматична філософія примирює протиріччя індивідуалістичної позиції особистості і гуманістичної її орієнтації.

Альтернативою гуманістичного напрямку є сцієнтистсько-технократичні концепції, раціоналізм, відверто антигуманні теорії (расові, націоналістичні та ін.) Сцієнтизм як світоглядна орієнтація проявляє себе в абсолютизації ролі науки і техніки в системі культури людського суспільства. Абсолютизуються стиль і загальні методи побудови знання, властиві природничим і точним наукам, які розглядаються в якості парадигми, зразка наукового знання взагалі. Сцієнтистської установки виражаються у зовнішньому наслідуванні методів точних і технічних наук: в штучному застосуванні математичної символіки, схематизації, теоретизування, технологізації і технізації.

Альтернативою сцієнтизму є природовідповідність. Концепція природовідповідності виходить з того, що слід враховувати природні задатки людини, спиратися на них, що існує єдність людини з природою, узгодженість і гармонія їх взаємодії.

Найважливішою якістю будь-якої технології є системність як єдність безлічі визначених організованих компонентів. Технологічний процес включає мету, зміст, методи і форми взаємодії учасників, за якими досягаються при цьому результати. Між ними існують різноманітні причинно-наслідкові генетичні, історичні та інші змістовні і функціональні зв'язки. Комплексність Багатофакторність і змістовна

різноманітність процесу соціалізації робить соціально-виховні технології комплексними, вимагають координації взаємодії всіх елементів.

Цілісність соціально-виховної технології – це наявність загальної інтегративної якості і збереження специфічних якостей елементів. Єдність компонентів технології на основі спільної мети, концептуальна основа і структурна підпорядкованість входять до неї відокремленими підсистемами й утворюють цілісність [7].

Будь-яка соціально-виховна технологія охоплює певну частину всієї системи суспільного виробництва (соціальної діяльності). Вона може включати в себе певні підсистеми (технології нижчого рівня), але в той же час вона входить як складова частина в технологію (діяльність) більш високого рівня системності.

Можна виділити чотири ієрархічно супідрядних класу (рівня) соціально-виховних технологій, адекватних організаційним рівням системи соціальної діяльності держави.

1. **Метатехнології** (соціально-політичний рівень), цілісно охоплюють соціально-виховну систему великої території (держава, регіон), які реалізують державну соціальну політику і вирішальні загальноуправлінські соціально-виховні проблеми в комплексі (освітні, медичні, правові, економічні, екологічні). Приклади: технологія безперервної освіти, технологія планування сім'ї, технологія боротьби зі злочинністю.

2. **Галузеві макротехнології** (соціально-педагогічний рівень), що представляють педагогічно доцільну діяльність з реалізації соціально-виховної політики в рамках відомств, соціальних інститутів, окремої області або виду соціально-виховної діяльності, визначених категорій установ, контингентів людей. Приклади: технологія професійної освіти, технології реалізації муніципальних програм соціальної реабілітації.

3. **Модульно-локальні технології** (методичний рівень), що охоплюють окремі частини (модулі) соціально-виховного процесу даної установи, організації, вирішальні приватні методичні завдання соціального виховання. Приклади: технології навчання певним професійним умінням і навичкам; технології виховання окремих якостей людини; технології організації деяких виховних заходів.

4. **Мікротехнології** (контактно-особистісний рівень), що представляють індивідуальну взаємодію з конкретною людиною. Приклади: технології діагностики особистості, технології соціально-психологічних тренінгів, технології корекції особистісних якостей. Часто мікротехнології пов'язують з практичним досвідом, ритуалами, звичаями, соціально-психологічними явищами.

Існують ще технологічні мікроструктури: технологічні прийоми, ланки, елементи та ін. Шикуючись в логічний технологічний ланцюжок, вони утворюють – мікротехнології, які є частиною якоїсь модульно-локальної, що входить відповідно в галузеву технологію, яка також є частиною великої метатехнології. Приклад: прийом самонавіювання мікротехнологія релаксації; модульна технологія корекції

важковиховуваності – галузева технологія корекційної установи; метатехнологія реалізації урядової програми допомоги дітям.

Будь-яка з нижче розташованих в ієрархії технологій є частиною вище розташованої, тобто пов'язана з нею узами наступності: приймає ідеологію, вирішує певну частину спільного завдання, координується з утримання, часу та іншими параметрам.

Системні якості соціально-виховних технологій виступають також в єдності наукового, процесуально-дієвого і формально-описового аспектів.

Соціально-виховна технологія, як науково-обґрунтоване вирішення соціальної проблеми, включає аналіз та використання досвіду, концептуальність, прогностичність та інші якості, являє собою синтез досягнення науки і практики, поєднання традиційних елементів минулого досвіду і того, що народжене громадським прогресом гуманізації та демократизації суспільства.

Соціально-виховний процес завжди відбувається в ім'я якихось глобальних суспільних цілей на основі:

- уявлень про процес і його закономірності;
- вибору методологічних, ідейно-філософських позицій;
- висунення гіпотези про механізм освоєння соціального досвіду та ін.

Це і складає концепцію технології – систему поглядів на соціально-виховний процес, ідей, принципів, на основі яких організується діяльність.

Розвиваючий характер сучасних соціально-виховних технологій передбачає:

- виділення і використання психогенних чинників розвитку індивіда;
- вибір і використання особистісного підходу до особи і особистісну орієнтацію виховного процесу;
- розробку напрямів розвитку (модернізації) процесу.

Формально-описовий аспект технології виражається в логіці і чіткості, зафіксованих у різних документах (проект, програма, положення, статут, керівництво, технологічна схема, карта), і представлені в навчально-методичному оснащенні (навчально-методичний посібник, розробки, плани, діагностичні та тренінгові методики). Алгоритмічність просторової структури передбачає виділення окремих змістовних ділянок (ступені, кроки, кадри, порції і т.п.), які відбуваються в певному порядку, за алгоритмом.

Алгоритм тимчасової технології складають наступні цикли:

- цикл впливу на об'єкт (цілепокладання – планування – організація – реалізація цілей – аналіз результату);

- цикл розвитку технології (розробка технології – експериментальна перевірка – впровадження – стаціонарний режим – модернізація (розвиток);

- управлінський цикл (цілепокладання – стратегічного планування – тактичне планування – організація керуючих впливів – моніторинг – зворотний зв'язок – корекція – рефлексія).

У процесі повторення цих циклів окремі операції, дії, мікротехнології, модульні і локальні технології можуть запозичуватися із суміжних областей, автоматизуватися, йти з-під свідомого контролю.

Соціально-виховна технологія розглядається як процес – розвивається в часі взаємодії його учасників, спрямований на досягнення поставлених цілей і призводить до заздалегідь запланованого зміни стану, перетворення властивостей і якостей об'єктів. Розвиток цілеспрямованого і керованого технологічного процесу включає етапи визначення мети, планування, організації, реалізації цілей і аналітичний етап [5].

Приступаючи до розробки мети задуманої справи, соціальний педагог, перш за все, визначає стан колективу та окремих особистостей, тому що майбутня справа повинна допомогти вдосконаленню як колективу, так і окремих осіб. Він продумує мету і завдання справи, пристосовуючи їх до цієї групи і ситуації, визначаючи місце серед інших справ, забезпечуючи різноманітність і новизну; конкретні завдання проведення; виділяє головне, вирішальну ланку в її проведенні. Потім доводить завдання до кожного так, щоб кожен сприйняв їх як власне рішення. Він не забуває спертися на потреби та інтереси особистостей, домагаючись їх максимальної захопленості та активності.

Цілепокладання передбачає орієнтацію на сфери розвитку клієнта, побудова дерева цілей і завдань. На етапі планування визначається характер змісту, розробляється структура технології, вибираються види соціально-виховної діяльності.

Виходячи з розробленої мети і висунутих завдань, проводиться планування справи. До планування соціальний педагог привертає клієнтів. Від ретельності продумування всіх деталей залежать організаційна чіткість і успіх справи.

На етапі організації готуються використовувані засоби і організаційні форми, діагностичний інструментарій.

Слово «організація» підкреслює живу єдність і взаємозв'язок прийнятих заходів, щоб перетворити їх сукупність як би в єдиний злагоджений «організм». Організація виховної справи передбачає ясний і чіткий розподіл прав, обов'язків, відповідальності та звітності всіх його учасників, підготовку всього необхідного (в тому числі потрібного обладнання і матеріалів), встановлення норм виробітку (виконання) і детальне інструктування кожного учасника [6].

Реалізація передбачає використання якогось алгоритму, організаційних форм, визначаються вживані тип і методи управління, моніторинг процесу.

Соціальний педагог контролює і коригує хід виховної справи. При необхідності він вирішує виниклі труднощі і проблеми. Однак уникає втручатися в самостійну діяльність школярів навіть при наявності не дуже значних помилок. У центрі його уваги вплив справи на формування якостей особистості. Він фіксує всі значущі деталі проведеної справи для подальшого аналізу.

При аналізі визначаються результати і показники ефективності технології.

Аналіз може проводитися соціальним педагогом одноосібно або разом з іншими учасниками справи. При цьому доцільно звернути увагу на наступні питання. Чи все заплановане вдалося виконати і як? Що виявилось більше, а що менш вдалим? Наскільки витримані заплановані терміни і які причини їх порушення? Чи був ефект різноманітності та новизни? Як вплинула справа на кожного учасника? Оцінка кожного члена групи: як він показав себе в ході справи? Що не вийшло і чому? Загальна оцінка якості справи: що треба змінити в майбутніх виховних справах?

У діяльнісному аспекті технології виступають також якості суб'єкта (професіоналізм) і якості об'єкта (здібності, потреби).

Варіативність технології ґрунтується на зміні послідовності, порядку, циклічності елементів алгоритму в залежності від умов здійснення технології.

Управління припускає можливість діагностичного визначення мети, планування, проектування соціально-виховного процесу, варіювання засобами і методами з метою корекції, адаптації і т.д. Діагностичність – можливість отримання інформації про хід процесу і контролю його окремих етапів, можливість моніторингу результатів.

Прогнозованість результатів є узагальненим якістю будь-якої технології і виражається, зокрема, в гарантованому досягненні певних цілей. Однак соціально-виховні процеси відрізняються імовірнісним характером і підкоряються статистичним законам. Тому прогнозований результат характеризується ще ступенем його вірогідності, є вірогідність відтворюваності увазі можливості застосування (повторення відтворення) соціально-виховної технології в інших умовах та іншими суб'єктами.

Під ефективністю технології розуміється відношення результату до кількості витрачених ресурсів. Сучасні соціально-виховні технології існують в конкурентних умовах і повинні бути ефективними за результатами і оптимальними за витратами.

Усі вище перелічені чисельні якості: системність, науковість, концептуальність, ієрархічність, наступність, процесуальність, логічність, структурованість, алгоритмічність, розвивають характер, варіативність, керованість, прогнозованість, ефективність, відтворюваність є одночасно і методологічними вимогами до технології (критерії технологічності).

Список використаної літератури

1. Завацька Л. М. Технології професійної діяльності соціального педагога. Навч. посіб. для ВНЗ / Л. М. Завацька. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2008. – 240 с. **2. Інноваційні** технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями «групи ризику» : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. Я. Харченко, Н. П. Краснова, Я. І. Юрків ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 540 с. **3. Селевко Т. К.,** Селевко Л. Г. Соціально-воспитательные технологии / Т. К. Селевко, Л. Г. Селевко // Народное образование. – 2002. – №4. – С. 140 – 142. **4. Соціальна** педагогіка: технологічний аспект : наук.-метод. посіб. : у 2 ч. / С. Я. Харченко, Н. П. Краснова, Л. П. Харченко ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – Ч. 1. – 383 с. **5. Соціальна** робота: технологічний аспект / За ред. проф. А. Й. Капської. – К. : ДЦССМ, 2004. – 246 с. **6. Технології** соціальної роботи: Учеб пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под ред. И. Г. Зайнышева. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – 240 с. **7. Шакурова М. В.** Методика и технология работы социального педагога: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. завед. / М. В. Сакурова. – М. : Изд. центр «Академия», 2002. – 272 с.

Краснова Н. П. Соціально-виховні технології у роботі соціального педагога

У даній статті надається поняття «класифікація» як система супідрядних понять певної галузі знання або діяльності людини, що використовується як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями, а також «тип технології», який спрямований на виявлення її характеру та призначення технології (виокремлення її залежно від основної мети діяльності соціального педагога). Також в статті характеризується соціально-педагогічні технології загального типу, що охоплюють повний цикл соціально-педагогічної роботи з клієнтом або групою та соціально-педагогічні технології часткового типу, які виокремлюються зі структурних компонентів загальної технології або з часткових видів функціональної діяльності соціального педагога. Соціально-виховні технології розкриваються з позиції діалектико-матеріалістичного філософського напрямку, що включають чотири ієрархічно супідрядних класу технологій, адекватних організаційним рівням системи соціальної діяльності держави, а саме: метатехнології, галузеві макротехнології, модульно-локальні технології, мікротехнології; представлені аспекти, алгоритми та цикли соціально-виховних технологій.

Ключові слова: тип та призначення технології, суб'єкт та об'єкт застосування соціально-педагогічної технології; соціально-педагогічні технології загального та часткового типів; соціально-виховні технології.

Краснова Н. П. Социально-воспитательные технологии в работе социального педагога

В данной статье дается понятие «классификация» как система супподрядных понятий определенной области знаний или деятельности человека. что используется как способ для установления связей между этими понятиями, а также «тип технологии» который направлен на выявление ее характера и назначение технологии (выделение ее в зависимости от основной деятельности социального педагога. Также в статье характеризуются социально-педагогические технологии общего типа, которые охватывают полный цикл социально-педагогической работы с клиентом или группой и социально-педагогические технологии частичного типа, которые выделяются из структурных компонентов общей технологии или из частичных видов функциональной деятельности социального педагога. Социально-воспитательные технологии раскрываются с позиций диалектико-материалистического философского направления, которые включают четыре иерархически супподрядных классу технологий, адекватных организационным уровням системы социальной деятельности государства, а именно: метатехнологии, отраслевые макротехнологии, модульно-локальные технологии; представлены аспекты, алгоритмы и циклы социально-воспитательных технологий.

Ключевые слова: тип, назначение технологии, субъект и объект применения социально-педагогической технологии; социально-педагогические технологии общего и частичного типов; социально-воспитательные технологии.

Krasnova N. P. Socio-educational technologies in the work of a social pedagogue

In this article the concept of "classification" as the rendering supportadmin concepts of opredelennosti knowledge or human activities. what is used as a way to establish the relationships between these concepts, as well as the type of technology which aims to identify its nature and purpose of technology (selected depending on the primary work of a social pedagogue. Also the article deals with the socio-educational technology General type, which cover the full cycle of socio-pedagogical work with the client or group and socio-educational technology partial type that vydelyaut of the structural components of the overall technology or of partial types of functional work of a social pedagogue. Socio-vozpitatelnyi technology disclosed from the standpoint of dialectic-materialistic philosophical directions that include four hierarchically supportadmin class technologies, adequate organizational levels of social activity of the state, namely: metatechnology, industry sees, module-local technology; presents aspects, algorithms and cycles of social and educational technologies.

Key words: type, purpose technology, the subject and the object of application of socio-pedagogical technologies; socio-educational technology total and partial types; socio-educational technology.

Стаття надійшла до редакції 19.12.2014 р.

Прийнято до друку 30.01.2015 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.

УДК 37.013.42

Ю. О. Лисенко

СІМ'Я ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ МІЖПОКОЛІННИХ СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасні світові тенденції розвитку глобальної інформатизації суспільства зумовлюють необхідність відповідного реагування української внутрішньої політики на трансформації, пов'язані з цим процесом, з метою розробки та впровадження низки заходів для забезпечення гідних умов життя людини. Особливо це стосується сім'ї, адже за останнє десятиріччя в Україні значно зросла її роль як соціального інституту, а сприяння його розвитку стало одним із пріоритетних завдань соціальної політики нашої держави. Низка розроблених і затверджених нормативно-правових актів сприяли підвищенню відповідальності батьків за виховання та розвиток дітей у сім'ї. Однак це зовсім не означає гарантію гармонізації відносин між дорослими і дітьми. Питання формування та налагодження взаємозв'язків між різними поколіннями упродовж тривалого часу було предметом наукових дискусій, а з прогресом інформаційного суспільства ця проблема значно загострилася. Тому, враховуючи сучасні соціокультурні трансформації, варто здійснювати пошук ефективних шляхів побудови гармонійних відносин між дорослими, дітьми та людьми похилого віку саме через сім'ю для виведення культури цих взаємовідносин на зовнішній рівень, суспільний, глобальний.

Т. Вороніна, Н. Максимовська, О. Маруховський, Ю. Нестеров, О. Новікова, А. Ракитов, А. Рижанова, О. Рубанець, І. Сергієнко, А. Тадаєва, Н. Токаренко, О. Фінько, В. Шейко й ін. розкривають специфіку інформаційного суспільства та його можливості для підвищення соціалізаційного потенціалу особистості. Міжпоколінні взаємовідносини в контексті соціокультурних умов вивчали такі вчені: М. Дуарова, С. Жукова, О. Новікова, Т. Петрова, Н. Шахматова, Ю. Шкаріна й ін. Поряд із цим систематично здійснюються дослідження соціально-педагогічної роботи з сім'єю і її основам присвячено значну